

כסלו התשע"ד

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל
עשו אדום ואומות העולם
לפרשת וישלח

אֲלֵיהֶוּ. יב וְהִיָּה אֲנִי אֵלֶיךָ מֵאֲתָנָךְ, וְרוּחַ ה' יִשְׁאָנְךָ עַל אֲשֶׁר לֹא-אֲדַע, וּבֹאֲתִי לְהַגִּיד לְאַחָב וְלֹא יִמְצָאֲךָ, וְהִרְגִנִּי; וְעַבְדְּךָ יָרָא אֶת-ה', מִנְעֲרִי. יג הֲלֹא-הֲגִיד לְאֲדֹנָי, אֶת אֲשֶׁר-עָשִׂיתִי, בְּהַרְגִי אִיזָבֵל, אֶת נְבִיאֵי ה'; וְאַחָבָא מִנְבִיאֵי ה' מָאָה אִישׁ, חֲמִשִּׁים חֲמִשִּׁים אִישׁ בְּמַעְרָה, וְאֶכְלָלְכֶם, לְחֶם וְמִים. יד וְעַתָּה אֲתָה אָמַר, לֵךְ אָמַר לְאֲדֹנֶיךָ הִנֵּה אֲלֵיהֶוּ; וְהִרְגִנִּי. {ס} טו וַיֹּאמֶר, אֲלֵיהֶוּ, חִי ה' צְבָאוֹת, אֲשֶׁר עִמְדֹתַי לְפָנָיו: כִּי הַיּוֹם, אֲרָאָה אֵלָיו. טז וַיֵּלֶךְ עֲבַדְיָהוּ לְקִרְאֵת אַחָב, וַיְגַד-לוֹ; וַיֵּלֶךְ אַחָב, לְקִרְאֵת אֲלֵיהֶוּ. יז וַיְהִי כִּרְאֵת אַחָב, אֶת-אֲלֵיהֶוּ; וַיֹּאמֶר אַחָב אֵלָיו, הֲאֲתָה זֶה עֹבֵר יִשְׂרָאֵל. יח וַיֹּאמֶר, לֹא עֲכַרְתִּי אֶת-יִשְׂרָאֵל, כִּי אִם-אֲתָה, וּבֵית אֲבִיךָ-- בְּעֻזְבְּכֶם אֶת-מִצּוֹת ה', וַתֵּלֶךְ אַחֲרַי הַבְּעָלִים. יט וְעַתָּה, שְׁלַח קֶבֶץ אֵלַי אֶת-כָּל-יִשְׂרָאֵל--אֶל-הַר הַפְּרָמֵל; וְאֶת-נְבִיאֵי הַבְּעָל אַרְבַּע מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים, וְנְבִיאֵי הָאֱשֵׁרָה אַרְבַּע מֵאוֹת, אֲכָלִי, שְׁלַחֵן אִיזָבֵל.

הגמרא בסנהדרין בבלי סנהדרין לט ב מסבירה מדוע הוזכר שם עובדיהו במלכים, ומדוע נזכר ספרו בין התרי עשר:

2. סנהדרין ל"ט

"יבוא עובדיה שדר בין שני רשעים, אחאב ואיזבל, ולא למד ממעשיהם ויפרע מעשו הרשע שדר בין שני צדיקים, יצחק ורבקה, ולא למד ממעשיהם" כלומר, דווקא עובדיה נשלח להתנבא על אדום, צאצאי עשו, מפני שחי בימי רשעים ולא למד ממעשיהם בניגוד גמור לעשיו.

כמקובל בתנ"ך, שמו של עובדיה — "עבד־ה'" מתאר את האיש ואת יחסו לקב"ה.

עובדיה מוקיע את מעשי העם האדומי נגד ישראל, את ביטחונם בכוחם ואת גאווותם. עם שכוזה לא יוכל להמשיך בדרכו עד אין סוף, ולכן אלוהים השפיל אותו עד עפר. נבואת עובדיה מפרטת את העתיד המר והסופי המחכה לכל זרע אדום.

הנביא עובדיה וספרו

ספר עובדיה נקרא בהפטרה של פרשת וישלח. הוא הספר הקצר ביותר בתנ"ך והוא כולל פרק אחד ובו 21 פסוקים. עובדיה הוא הספר הרביעי בתרי עשר, אחרי הושע, יואל ועמוס. הוא סודר במקום זה כנראה עקב כך שנבואתו, העוסקת באדום, משלימה את נבואתו האחרונה של עמוס.

על אודות חייו ומוצאו של הנביא עובדיה לא נכתב לא בספר עובדיה עצמו ולא במקום אחר במקרא. הגמרא בסנהדרין מלמדת כי עובדיה הנביא הוא "עובדיהו אשר על הבית" המוזכר בימי אחאב. הוא היה גר אדומי. שהיה ממונה על ביתו של אחאב מלך ישראל.

1. מלכים א יח, יג.

תיאורו של עובדיהו עולה מהתיאור המפורסם במעשה אליהו ונביאי הבעל בהר הכרמל (מלכים א' י"ח א - ל"ט) א וַיְהִי, יָמִים רַבִּים, וַדְּבַר-ה' הָיָה אֶל-אֲלֵיהֶוּ, בְּשָׁנָה הַשְּׁלִישִׁית לְאִמְרוֹ: לֵךְ הֲרָאָה אֶל-אַחָב, וְאֲתָנָה מִטֹּר עַל-פְּנֵי הָאֲדָמָה. ב וַיֵּלֶךְ, אֲלֵיהֶוּ, לְהֲרָאוֹת, אֶל-אַחָב; וְהִרְעֵב חֹזֶק, בְּשִׁמְרוֹן. ג וַיִּקְרָא אַחָב, אֶל-עֲבַדְיָהוּ אֲשֶׁר עַל-הַבַּיִת; וְעֲבַדְיָהוּ, הָיָה יָרָא אֶת-ה' מֵאֲדָ. ד וַיְהִי בְּהִכְרִית אִיזָבֵל, אֶת נְבִיאֵי ה'; וַיִּקַּח עֲבַדְיָהוּ מָאָה נְבִיאִים, וַיַּחְבִּיֵם חֲמִשִּׁים אִישׁ בְּמַעְרָה, וְכָלְכֶם, לְחֶם וְמִים. ה וַיֹּאמֶר אַחָב, אֶל-עֲבַדְיָהוּ, לֵךְ בְּאַרְץ אֶל-כָּל-מַעֲיָנֵי הַמַּיִם, וְאֶל כָּל-הַנְּחָלִים; אוֹלֵי נִמְצָא חֲצִיר, וְנַחְיָה סוּס וְפָרָד, וְלֹא נִכְרִית, מִהַבְּהֵמָה. ו וַיַּחְלְקוּ לָהֶם אֶת-הָאֶרֶץ, לַעֲבֹר-בָּהּ: אַחָב הֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ אֶחָד, לְבָדוֹ, וְעֲבַדְיָהוּ הֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ-אֶחָד, לְבָדוֹ. ז וַיְהִי עֲבַדְיָהוּ בְּדֶרֶךְ, וְהָנָה אֲלֵיהֶוּ לְקִרְאָתוֹ; וַיַּכְרֵהוּ, וַיַּפֵּל עַל-פָּנָיו, וַיֹּאמֶר, הֲאֲתָה זֶה אֲדֹנִי אֲלֵיהֶוּ. ח וַיֹּאמֶר לוֹ, אֲנִי; לֵךְ אָמַר לְאֲדֹנֶיךָ, הִנֵּה אֲלֵיהֶוּ. ט וַיֹּאמֶר, מָה חֲטָאתִי: כִּי-אֲתָה נִתַּן אֶת-עַבְדְּךָ, בְּיַד-אַחָב--לְהַמִּיתַנִּי. י חִי ה' אֲלֵהֶיךָ, אִם-יִשׁ-גּוֹי וּמִמְלָכָה אֲשֶׁר לֹא-שָׁלַח אֲדֹנִי שָׁם לְבַקֵּשׁךָ, וְאָמְרוּ, אֵינָן; וְהַשְׁבִּיעַ אֶת-הַמִּמְלָכָה וְאֶת-הַגּוֹי, כִּי לֹא יִמְצָאָהּ. יא וְעַתָּה, אֲתָה אָמַר: לֵךְ אָמַר לְאֲדֹנֶיךָ, הִנֵּה

להשיג את מחייתם על ידי חקלאות, וגם לא להחזיק בעדרים גדולים של כבשים דשנים כמו המואבים, ולכן מצאו את מחייתם במסחר. עושרם בא להם מן הנחושת ומשיירות הגמלים בדרום, העמוסות מוצרי-מותרות של ערב הדרומית ושל אפריקה, העושות דרכן מן החסמה לאדום. מסחר זה הביאם במגע עם עולם המזרח שעמים אחרים הכירוהו רק לפי השמועה, וכך יצא להם בקרב הישראלים שם של יודעים בחכמה ובנפלאות

מסביר ב"צ לוריא במאמרו בבית מקרא קכ"א, כי יש פרקים בתולדות העמים הדומים להתפרצות הר געש: עם השוכן מעבר לארצות התרבות והנמצא בדרגת התפתחות ירודה, פורץ והורס כל מה שבדרכו, מחריב הישגי תרבות של דורות, ולבסוף משתקע באחת מהארצות שכבש ומתחיל לפתח תרבות משלו. (כמו ההונים בסין) כח אדיר כמו זה התפרץ בצפון של חצי האי ערב, סילק כל מה שהיה בדרכו, הרס את מדינת אדום, הבריא את תושביה, וכשנרגע הקים את מדינת הנבטים. לאחר כמה דורות הפכה להיות מרכז תרבותי ראוי לשבח, הן בבחינת הסחר הבין לאומי שפיתחה והן בבנין ערים שהקימה לתפארת, אבל בדרכה זו הרסה כליל את מדינת אדום.

על גירוש האדומים מארצם על-ידי שותפיהם הנבטים אומר עובדיה:

4. עובדיה

"עד הגבול שלחוך כל אנשי בריתך. השיאוך, יכלו לך אנשי שלומך".

אנשי בריתך, אנשי שלומך הם שותפי אדום בסחר. השותפים נוכחו לדעת שהם הם מקור העושר וניתן להמשיך בעסקים גם בלי האדומים, קמו עליהם וגרשו אותם. בראש המהפכה עמדו בני שבט ערבי - הנבטים והצטרפו אליהם שבטי ערב אחרים מאנשי השיירות. עובדיה מלמדנו את הסיסמה שקראו שבטי ערב זה לזה: "שמועה שמענו מאת ה' וציר בגויים שלח, קומו ונקומה עליהם למלחמה".

על תוצאותיה של המלחמה בין שבטי ערב לבין אדום אומר ירמיהו

5. ירמיהו מ"ט, ז-כ"ב

לְאָדוּם, כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת, הָאֵין עוֹד חֲכָמָה, בְּתִימָן; אֲבָדָה עֲצָה מִבְּנִים, נִסְרָחָה חֲכָמָתָם. ח נָסוּ הַפְּנוּ הַעֲמִיקוּ לְשִׁבְתָּ, יִשְׁבִּי דָדָן: כִּי אִיד עֲשׂוּ הַבְּאֵתִי עֲלֵי, עַת פִּקְדָתִי. ט אִם-בְּצָרִים בָּאוּ לָךְ, לֹא יִשְׁאָרוּ עוֹלָלוֹת; אִם-גִּנְבִים בְּלִילָה, הִשְׁחִיתוּ דָיִם. י כִּי-אֲנִי חִשַּׁפְתִּי אֶת-עֵשׂוֹ, גְּלִיתִי אֶת-מִסְתָּרָיו, וְנִחַבְתָּ, לֹא יוֹכֵל; שְׂדֵד זָרְעוּ וְאָחִיו וּשְׂכֵנָיו, וְאֵינְנוּ. יא עֲזָבָה יְתִמִּים, אֲנִי אֲחִיָּה; וְאֶלְמָנוֹתֶיךָ, עָלֶי תִבְטְחוּ. {ס} יב כִּי-כֹה אָמַר ה', הִנֵּה אֲשֶׁר-אֵין מִשְׁפָּט לְשָׂתוֹת הַפּוֹס שְׂתוֹ יִשְׁתוּ, וְאֶתָּה הוּא, נִקָּה

הספר מהווה נבואה המתחלקת לשלושה חלקים: א-ט: נבואה על חורבן אדום, בניגוד ליהירותם. הנביא מספר שה' קרא למלחמה כנגד אדום והיא תחרב גם "אִם-תִּגְבֶּיהָ כְּנֶשֶׁר וְאִם-בֵּין כּוֹכְבִים" (פס' ד)

י-יד: תוכחה לאדום על יחסם לממלכת יהודה בעת צרתם. אנשי אדום ייענשו על שלא סייעו ליהודה במלחמתם, ולא זו בלבד אלא שצחקו ושמחו לאידם ובסופו של דבר אף הצטרפו למנצחים ופגעו בשרידיהם האחרונים

טו-כא: תיאור יום ה' הכולל ישועה לעם ישראל וחורבן לאדום. הנביא אומר לאדום "כִּפְאֶשֶׁר עָשִׂיתָ יַעֲשֶׂה לָךְ" (פסוק טו), האדומים יובסו על ידי ישראל עד שלא יישאר לצבאם שריד. לעומת זה לישראל הנביא מוסר שינצחו, ירחיבו את גבולם ואף ישלחו שופטים (מושלים) לארץ אדום.

אדום

בבראשית ל"ו (בסוף פרשתנו) מתוארים 12 אלופי עשיו הוא אדום – שבטי האדומים. במשך כ-1000 שנה ישבו באזור ועבדו את אדמתם כחקלאים. העיר שעיר שבארץ אדום נזכרת לראשונה בכתובת מצרית מ-1300 לפנה"ס והשם אדום בכתובת אחרת מ-1215 לפנה"ס. בכתובת שנכתבה מטעם חייל מצרי שישב במצודת גבול בואדי טומילאט בתקופת פרעה מרנפתח ישנה התייחסות לאישור הגירה של "שבטי רועי שסו מאדום" לבורות השקיה במצרים העתיקה. נראה שמהמאה ה-13 לפנה"ס עד המאה ה-6 לפנה"ס התקיימה ממלכת אדום. היא הייתה ממלכה חזקה מאופיינת בגאות כלכלית ובהתפתחות תרבותית - בניה וביצורים משוכללים, התיישבות צפופה, חקלאות ומסחר מפותחים ומכרות נחושת. דרכי מסחר בינלאומי חשובות עברו דרך אדום כמו הדרכים לעזה ולאשקלון, לסוריה ולערב.

על עושרה של אדום יודעים לפי המס ששילמה לאשור שהיה כמעט כפול מזה ששילמה יהודה. בכתובות אשוריות שנרשמו בכתב היתדות מוזכרת אדום בשמות:

"Udumi" או "Udumu".

במאות ה-6 וה-5 לפנה"ס נכבשה אדום על ידי שבטי ספר נבטים שהשתלטו על דרכי המסחר העוברות בה ובנו בה את בירתם סלע אדום, והאדומים הוגלו ונעלמו בהדרגה. חלק מהם גלו לדרום יהודה לאזור שכונה במשך ימי בית שני בשם "אדומיאה"

3. דניס בילי, הגיאוגרפיה של המקרא, בתרגומו של דניאל שר, עמ' 233 מתאר לנו את ההסטוריה של אדום: אדום שוכנת הרחק ממרכזי ישוב, ויפה הגדיר אותה עובדיה: "שכני בחגוי-סלע" (ג). האדומים לא היו כיתר העמים שבקרבת עם ישראל, הם לא יכלו לקוות

בשלום. במערכה הזו איש לא נפגע. לאחר חיבוק ונשיקה מזמין עשו את יעקב להתארח בארצו ויעקב מסרב בדיפלומטיות:

7. בראשית לג, יד:

"עבור נא אדני לפני עבדו ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה ולרגל הילדים עד אשר אבוא אל אדוני שעירה" כאן נפרדו שני האחים לשנים רבות.

המפגש השלישי הוא כבר בין שני עמים. לפני כניסת ישראל לארץ ניצטוו בני ישראל לא להתגרות ביושבי שער

8. דברים ב':

"כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר".

ולכן פנו בני ישראל, בחפזם נתיב כניסה לארץ כנען, אל העם היושב בשער בבקשה:

"נעברה נא בארצך".

תגובת יושבי הר שעיר הייתה קצרה וחדה:

"לא תעבור בי פן בחרב אצא לקראתך".

ואכן מיד:

"ויצא אדום לקראתו בעם כבד וביד חזקה".

מסביר הרב לאו כי סירוב הזה אינו מתפרש במקרא, אך אפשר להעלות בהשערה פשוטה שזוהי תגובה טבעית של עם הנאחז בארצו ומבקש למנוע השתלטות של גורם זר. ראינו לעיל כי לאדום היה הרבה מה להפסיד. הפינה הדרומית שלהם עשירה במחצבים, מוגנת היטב מפני אויב על ידי תצורות גיאולוגיות מרהיבות ומאפשרת שליטה מוחלטת על נתיבי המסחר לצפון ולמזרח. ישראל מתרחק מאדום וסובב את כל הדרך כדי להיכנס לארץ בעקיפה צפון - מזרחית, מארץ מואב.

מאות שנים עברו עד המפגש הרביעי. דוד המלך שולח את יואב בן צרויה, מפקד הצבא, לכבוש את אדום. האינטרסים ברורים. מחצבי הנחושת ונתיבי המסחר מהווים גורם מאיץ למי שחולם על מלכות רחבת ידים.

הכתוב אינו מנדב הרבה אינפורמציה על מה שהתרחש אבל מהמעט לומדים שיואב מכרית כל זכר מאדום. רק הדד, נסיך אדומי, הצליח לשרוד ולהימלט למקלט מדיני במצרים. אדום הפכה להיות חלק מממלכת דוד כאמור

9. בשמואל ב פרק ח:

בכל אדום שם נציבים ויהי כל אדום עבדים לדוד

מוסיף הרב לאו כי לאורך כל תקופת המלכים ניסו האדומים להחזיר לעצמם את ממלכתם ולהסיר את עול יהודה מעליהם. אחד האירועים המוזעזעים ביותר התרחש בימי מלכות אמציה מלך יהודה. הכתוב מתאר איך הוא הורג עשרת אלפים מבני אדום ועוד עשרת

תנקה: לא תנקה, פי שתה תשתה. יג פי בי נשבעתי נא-ה', פי-לשמה לחרפה לחרב ולקללה תהיה בצרה; וכל-עריה תהינה, לחרבות עולם. יד שמועה שמעתי מאת ה', וציר בגוים שלוח; התקבצו ובאו עליה, וקומו למלחמה. טו פי-הנה קטן נתתיך, בגוים--בזוי, באדם. טז תפלתך השיא אתך, זדון לבך, שכני בחגי הסלע, תפשי מרום גבעה: פי-תגביה כנשר קנך, משם אורידך נא-ה'. יז והיתה אדום, לשמה; כל עבר עליה, ישם וישרק על-כל-מכותה. יח כמהפכת סדם ועמרה, ושכניה--אמר ה'; לא-ישב שם איש, ולא-יגור בה בן-אדם. יט הנה פאריה יעלה מגאון הירדן, אל-נוה איתן-פי-ארגיעה אריצנו מעליה, ומי בחור אליה אפקד: פי מי כמוני, ומי יעידני, ומי-זה רעה, אשר יעמד לפני. {ס} כ לכן שמעו עצת-ה', אשר יעץ אל-אדום, ומחשבותיו, אשר חשב אל-ישבי תימן: אם-לוא יסחבום צעירי הצאן, אם-לא ישם עליהם נוהם. כא מקול נפלים, רעשה הארץ: צעקה, בים-סוף נשמע קולה. כב הנה כנשר יעלה וידאה, ויפרש כנפיו על-בצרה; והיה לב גבורי אדום, ביום ההוא, פלב, אשר מצרה. {פ}

כל פרק מ"ט הוא ביטוי עז של שנאה לאדום ושמחה לאיד על חורבנה.

מסתבר שהיה באדום הרג רב, רבים נפלו והניצולים ברחו. הבורחים הגיעו ליהודה כאשר צבא נבוכדנאצר כבש את ירושלים. עתה הפכו פליטי אדום כלי-שרת בידי מלך בבל. נבוכדנאצר הטיל על פליטי אדום להרוס את חומת ירושלים. הגולים, שבבתם על נהרות בבל, זכרו את המעשה הזה של מי שהיו בתחילה שותפים למרד בבבל והפכו למשרתיו של נבוכדנאצר ומסייעים בחורבנה של יהודה. הם התפללו ואמרו

6. תהילים קל"ז

"זכור ה' לבני אדום את יום ירושלים האומרים - ערו, ערו עד היסוד בה."

אדום וישראל

הרב בני לאו סוקר את המפגשים בין ישראל לאדום: המפגש הראשון בין יעקב לעשו מתנהל עוד ברחם אמו. כבר אז נתבשרה רבקה ששני בניה המתרוצצים בקרבה עתידים להיות שני לאומים שיתעצמו זה על זה. בשורת "רב יעבוד צעיר" הוליכה אותה לטיפוח הבן העוקב בעקב אחיו.

המפגש השני מתרחש בפרשתנו. כבר לא מדובר על ילדים או נערים. הפעם מתרחש מפגש בין יעקב השב לביתו, עשיר ומוקף במשפחה גדולה, לבין עשו המולך על הר שעיר והולך לקראתו מלווה בארבע מאות איש. שניהם נערכים למפגש שלא ברור אם יהיה עקוב דם או יסתיים

החשמונאית, ואנטיפטרוס סייע בעדם לנהלה מאחורי הקלעים. ברבות הימים בנו הורדוס מונה על ידי הסנאט ברומא למלך יהודה, וכבשה, באמצעות שכירי חרב, האדומים, וצבא רומאי, מידי המלך החשמונאי האחרון אנטיגונוס. צאצאי הורדוס אחריו נשאו בתפקידים שלטוניים ביהודה או בחלקים ממנה במשך שלושה דורות נוספים, בכפיפות לרומא.

לדברי יוסף בן מתתיהו, במהלך המרד הגדול, עשרים אלף אדומים סייעו לקנאים לבצע טבח באנשי הפלג המתון, לרבות חיסול מנהיג ממשלת המרד חנן בן חנן. אדום הפכה ביהדות סמל לקיסרות הרומית ובהמשך לכלל עמי הנצרות האירופיים, כשהם מוזכרים בהקשר של אנטישמיות ודיכוי.

הראבי"ע טען בפירושו על התורה שרומי אינם מצאצאי אדום ומקור הכינוי הוא בכך שלדעתו הדת הנוצרית בתחילתה נשמרה על ידי אדומים.

היחס השלילי לאדום היא רומי שבא לידי ביטוי בהפטרותנו בא לשיאו בדברי חז"ל בגמרא,

11. מגילה ו ע"א:

קסרי וירושלים, אם יאמר לך אדם: חרבו שתיהן - אל תאמן, ישבו שתיהן - אל תאמן. חרבה קסרי וישבה ירושלים, חרבה ירושלים וישבה קסרי - תאמן. שנאמר (יחזקאל כ"ו) אמלאה החרבה: אם מליאה זו - חרבה זו. אם מליאה זו חרבה זו. רב נחמן בר יצחק אמר מהכא "ולאם מלאם יאמץ"

אנו נמצאים כיום, בתקופת המפגש השביעי. עם ישראל חזר לארצו, כאשר עדיין עיני כל העולם מצטרפות לאדום בתקווה למפלתו. אך אל לנו לחשוש, שכן כך מלמדת אותנו ההפטרה, בדבריו של הנביא עובדיה

12. עובדיה

א חֲזֹן, עֲבֹדְיָה: כֹּה-אָמַר ה' אֱלֹהִים לְאָדָם, שְׁמֹעָה שְׁמַעְנוּ מֵאֵת ה' וְצִיר בְּגוֹיִם שְׁלַח—קוּמוּ וְנִקְוֶמָה עֲלֵיהָ, לְמַלְחָמָה. בַּהֲנֵה קִטְן נִתְתִּיךָ, בְּגוֹיִם: בְּזוּי אֲתָהּ, מְאֹד. ג זָדוֹן לְבָן הַשִּׁיָּאךְ, שְׂכָנֵי בְּחֹגֵי-סַלַע מְרוֹם שְׁבָתוֹ; אָמַר בְּלִבּוֹ, מִי יוֹרְדֵנִי אֶרֶץ. ד אִם-תִּגְבֹּהַּ כְּנֶשֶׁר, וְאִם-בֵּין כּוֹכְבִים שָׁיִם קִנְךָ—מִשָּׁם אוֹרִידְךָ, נָאִם ה'. ה אִם-גְּנָבִים בָּאוּ-לְךָ, אִם-שׂוֹדְדֵי לֵילָה—אֵיךְ נִדְמִיתָהּ, הֲלוֹא יִגְנְבוּ דָבָר; אִם-בְּצָרִים בָּאוּ לְךָ, הֲלוֹא יִשְׁאִירוּ עֲלֵיכֶם. ו אֵיךְ נִחַפְּשׂוּ עֵשׂוֹ, נִבְעוּ מִצְּפָנָיו. ז עַד-הַגְּבוּל שְׁלַחְוֶן, כָּל אֲנָשֵׁי בְרִיתְךָ—הַשִּׁיאוֹךְ יָכְלוּ לְךָ, אֲנָשֵׁי שְׁלַמְךָ; לְחַמְךָ, יִשְׁימוּ מִזֹּר תַּחְתִּיךָ—אֵין תְּבוּנָה, בּוֹ. ח הֲלוֹא בַיּוֹם הַהוּא, נָאִם-ה', וְהֶאֱבַדְתִּי חֲכָמִים מְאֹדִים, וְתְבוּנָה מִהָרַע עֵשׂוֹ. ט וְחָתוּ גְבוּרֵיךָ, תִּימָן, לְמַעַן יִכְרַת-אִישׁ מִהָרַע עֵשׂוֹ, מִקְּטָל. י מִחֲמַס אֲחִיךָ יַעֲקֹב, תִּכְסֵךְ בּוֹשָׁה; וְנִכְרַתָּ, לְעוֹלָם. יא

אלפים שבויים מוליך לראש הסלע (פטרה?) ומבקיע את גולגולותיהם. זו כבר לא מלחמה. זאת נקמה שיש בה שנאה עמוקה.

המפגש החמישי התרחש בזמן חורבן בית המקדש הראשון. יש הרבה אינדיקציות לכך שבאותה תקופה השתלטו הנבטים על אזור אדום וגרשו את האדומים למרחב של ארץ יהודה. נבוכדנאצר מלך בבל שמח לנוכחותם של פליטים אלה והפך אותם לכוח מסייע לכובש הבבלי. בתמורה הניח להם השלטון להתיישב בכל ערי יהודה שננטשו על ידי היהודים שגלו לבבל. מתהילים קל"ז אנו לומדים שהאדומים רוקדים על החורבות של ירושלים, משמידים את בתי יהודה ששרדו ויורשים את חבל הארץ הזה. יותר משכאבו היהודים את החורבן הושפלו למראה ריקודי השמחה של אנשי שעיר היושבים ביהודה. **"שם ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון". הם חיים שם ומתגעגעים לכאן. והכעס גואה: "זכור ה' לבני אדום את יום ירושלים, האומרים ערו ערו עד היסוד בה".**

שבי הגולה מצאו את יהודה מצומצמת בגבולותיה. כל אזור גוש עציון ודרומה הפך להיות "אדומיאה". בתקופה ההלניסטית עברו האדומים, כמו כל העמים באזור, תהליך של התיוונות. המעמד הגבוה באדום דיבר יוונית ואימץ אל חיקו את התרבות היוונית. דבר שגרם לכך שהתעוררו חיכוכים בין תושביה החדשים של דרום יהודה לבין היהודים הוותיקים, ויהודה המכבי אף נלחם בהם.

במפגש הששי בין אדום לישראל, בימי יוחנן הורקנוס (מאה שניה לפנה"ס) התעצמה יהודה והשתלטה מחדש על האזור הדרומי. הנשיא החשמונאי יצא למלחמה באדומים, כבשם וגיירם בכוח, על ידי העמדת ברירה בפניהם בין גירושם מהארצות אליהם נדדו אבותיהם, ובין גיור. מחקרים מודרניים מפקפקים בכך שהגיור נעשה בכפייה וגורסים שרוב האדומים קיבלו את היהדות ברצון. רוב האדומים בחרו להתגייר, מלבד שכבה קטנה של מתיוונים שברחה למצרים התלמיית.

11. כך מתאר יוסף בן מתתיהו, בקדמוניות היהודים

ספר יג, 257 – 258

"הכריע את כל האדומים והרשה להם להישאר בארץ אם יימולו ויאותרו לקיים את חוקי היהודה... ומאותו זמן ואילך היו הללו יהודים".

בתקופת אלכסנדר ינאי מונה אדומי בשם אנטיפס לשמש כנציב אדום. בנו, אנטיפטרוס, הסית את בנו של אלכסנדר ינאי, הורקנוס, לנסות לקחת את המלוכה מידי אחיו אריסטובולוס, באמצעות הנבטים. מלחמת האחים שפרצה הובילה להשתלטות הרומאים על הממלכה

היהודיים מחדש בא"י, לרכוש קרקעות, לייסד התיישבות חקלאית ומפעלי תעשייה ומסחר. בשנת 1961 הובאו עצמותיו של הס לקבורה בקבוצת כנרת. המושב "כפר הס" קרוי על שמו.

ספרו הגדול של משה הס "רומא וירושלים", הוא ספר ציוני מובהק, ספר שטיפח את הרעיון הציוני בעודו באיבו. הס דרש להקים מושבים יהודיים "על יד תעלת-סואץ ועל גדות-הירדן", עוד לפני ששאלת הלאום התעוררה בין עמי ערב.

בספר שלושה יסודות מרכזיים:

א. הס ראה בפתרון הלאומי את פתרון בעיית היהודים. במקום לחפש פתרון למצוקת היהודים בדרך של אמנציפציה בארצותיהם בפזורה, קיווה הס לריכוז לאומי בארץ האבות. בזה הוא לא רק ביטא את השקפת התנועה הציונית, שהוקמה אחר כך בימי הרצל, ולא רק ניבא את הקמת מדינת ישראל, אלא אפשר לומר, שהיה גם מבשרן של התנועות הלאומיות שבמאה ה-19 ובמחצית הראשונה של המאה ה-20 ששינו את פני תבל כולה. לתהליך הזה קרא הס בשם "אביב העמים", הוא "חג תחיית העמים" שלעם ישראל תפקיד וחלק מרכזי בתוך החגיגה הזאת.

ב. הס היה בראש וראשונה סוציאליסט. אצלו באה לידי ביטוי הכמיהה המשיחית לתיקון העולם ולתיקון החברה, ולדידו חלום זה טמון ביסוד הרעיון הציוני. אין ספק שהציונות כללה בתוכה, כתנועה פוליטית, יסודות מהימין ומהשמאל כאחד, ובזה היה החידוש.

ג. הציונות כללה גם עקרונות דתיים ברורים, וגם אלה כלולים בתורת הס. אין להתעלם מהיסודות הדתיים המובהקים שבמחשבתו המשיחית: תיקון העולם אליו שאף אינו תיקון העולם במובן המרכסיסטי. לא מביטול המעמדות בלבד תבוא התשועה. הוא התכוון בהחלט לתיקון עולם במלכות שדי, כאשר יגיע עם ישראל להגשמה עצמית בתחום הלאום, החברה, ובתחום הרוח והדת. הוא ראה שעל ידי שחרור הכוח הטמון בהיסטוריה של עם ישראל ובחזונו הנבואי, תתגלה אותה תכנית משיחית שלשמה נברא העולם. לא פחות מזה. הוא מדבר באופן הגלוי והנועז ביותר על "שבת ההיסטוריה", שלא תבוא עד שעם ישראל ישכון בארצו ומארצו יקרין אור על פני כל העולם.

מהפכה שלמה: המהפכה הציונית, כפי שהיא מצטיירת בכתבי הס, היא מהפכה בפני עצמה, סגולית, בעלת כוח בלתי-ידוע, שכן לא הייתה מהפכה כזאת בכל ההיסטוריה. המהפכה הציונית היא תמצית הרעיון הלאומי, הדתי והסוציאליסטי כאחד. אם נהיה נאמנים לאופייה הספציפי, נגיע למסקנה שאין להפריד בין

בְּיוֹם עֲמַדְךָ מִנְגֵד, בְּיוֹם שְׁבוֹת זְרִים חִילוֹ; וְנִכְרִים בָּאוּ שְׁעָרוֹ, וְעַל-יְרוּשָׁלַם יָדוּ גּוֹרֵל—גַּם-אֶתָּה, כָּאֶחָד מֵהֶם. יב וְאֶל-תִּרְאָה בְּיוֹם-אֶחִיד, בְּיוֹם נִכְרוֹ, וְאֶל-תִּשְׁמַח לְבַנְי-יְהוּדָה, בְּיוֹם אֲבָדָם; וְאֶל-תִּגְדֵּל פִּיךָ, בְּיוֹם צָרָה. יג אֶל-תָּבוֹא בְּשַׁעַר-עַמִּי בְּיוֹם אִידָם, אֶל-תִּרְאָה גַם-אֶתָּה בְּרַעְתּוֹ בְּיוֹם אִידוֹ; וְאֶל-תִּשְׁלַחְנָה בְּחִילוֹ, בְּיוֹם אִידוֹ. יד וְאֶל-תִּעַמְד, עַל-הַפָּרֶק, לְהִכְרִית, אֶת-פְּלִיטוֹ; וְאֶל-תִּסְגֹּר שְׂרִידוֹ, בְּיוֹם צָרָה. טו פִּי-קְרוֹב יוֹם-ה', עַל-כָּל-הַגּוֹיִם: כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ יַעֲשֶׂה לְךָ, גְּמֻלְךָ יֵשׁוּב בְּרֵאשִׁיךְ. טז פִּי, כַּאֲשֶׁר שָׁתִיתָם עַל-הַר קְדְשִׁי, יִשְׁתוּ כָל-הַגּוֹיִם, תִּמְיָד; וְשִׁתוּ וְלָעוּ, וְהָיוּ כְּלוֹא הָיוּ. יז וּבַהֲרָ צִיּוֹן תִּהְיֶה פְּלִיטָה, וְהָיָה קְדֹשׁ; וְיִרְשׁוּ בֵּית יַעֲקֹב, אֶת מוֹרְשֵׁיהֶם. יח וְהָיָה בֵּית-יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לְהִבָּה, וּבֵית עֲשׂוֹ לִקְשׁ, וְדִלְקוּ בָהֶם, וְאֶכְלוּם; וְלֹא-יִהְיֶה שְׂרִיד לְבֵּית עֲשׂוֹ, כִּי ה' דָּבַר. יט וְיִרְשׁוּ הַנֶּגֶב אֶת-הַר עֲשׂוֹ, וְהִשְׁפִּילָה אֶת-פְּלִשְׁתִּים, וְיִרְשׁוּ אֶת-שְׂדֵה אֶפְרַיִם, וְאֶת שְׂדֵה שְׁמֶרוֹן; וּבְנִימֹן, אֶת-הַגִּלְעָד. כ וְגַלְתָּ הַחֵל-הַזֶּה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-כְּנַעְנִים, עַד-צָרְפַת, וְגַלְתָּ יְרוּשָׁלַם, אֲשֶׁר בְּסֶפְרַד—יִרְשׁוּ, אֶת עַרְי הַנֶּגֶב. כא וְעָלוּ מוֹשְׁעִים בְּהַר צִיּוֹן, לְשִׁפֹּט אֶת-הַר עֲשׂוֹ; וְהִיתָה לָהּ, הַמְּלוּכָה. { ש }

מלמדנו הנביא עובדיה כי לא מספיק שעם ישראל יחזור לארצו, אלא הגאולה תושלם רק כאשר "והיתה לה' המלוכה". כאשר מקבל כל עם ישראל את הקריאה בה סיימו ישראל בהר הכרמל את תוצאות הנס שעשה ה' לאליהו, ובה מסיימים אנו את תפילת יום הכיפורים: **ה' הוא האֱלֹהִים, ה' הוא האֱלֹהִים.**

נספח: ספרו של משה הס "רומא וירושלים":

משה הס, הוגה דעות יהודי גרמני, ממבשרי הציונית ומאבות הסוציאליזם הרעיוני. נולד בבון, התחנך חינוך מסורתי, ולמד באוניברסיטה של בון. בגיל עשרים שלו עסק בפעילות סוציאליסטית ובמשך למעלה מ-20 שנה תפס מקום בולט בין הוגי הדעות הסוציאליסטיים הגרמניים. היה חברם של מרקס ואנגלס, אבל נטש אותם בשל מחלוקת אחרי פרסום המניפסט הקומוניסטי. ראה עצמו כממשיכו של שפינוזה וניבא את הרוחות הלאומיות באירופה ובעולם שגדדו בהמשך את נפילת האימפריות הותיקות.

כשראה כי ההתעוררות הלאומיות מביאות חורבן ומסעי שמד לקהילות יהודיות, ובעיקר בעקבות עלילת דמשק התקרב לעם היהודי. בשנת 1862 פרסם את ספרו "רומא וירושלים" ובו הוא מביע שאיפה להקמת מדינה יהודית בארץ ישראל.

הלאומיות היהודית אצל הס מתבססת על "הרוח הלאומית" שאפיינה את המדינה היהודית העתיקה. כדי ש"רוח" זו לא תיעלם מן העולם יש לכוון את החיים

הדבקים האלה: אלה המפרידים ודוגלים בלאומנות נפרדת, שאין עמה חובות חברתיות, או בסוציאליזם נפרד שאין עמו תחושה לזכותנו הלאומית המוחלטת בארץ אבותינו, או אלה הדוגלים בדתיות מנותקת מאחריות לאומית כוללת, כל אלה אינם אלא טועים.